

บทที่ 1

บทนำ

จังหวัดอุบลราชธานีมีแนวพรมแดนติดต่อกับประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวทางทิศเหนือทิศตะวันออก ตั้งแต่อำเภอเขมราฐ อำเภอนาตาล อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอโขงเจียม โดยมีลำน้ำมูลไหลผ่านกลางจังหวัดจากทิศตะวันตกมายังทิศตะวันออกแล้วไหลลงสู่แม่น้ำโขงที่อำเภอโขงเจียม(www.ubonratchathani.go.th, 2006) ตลอดระยะทางของแม่น้ำโขงที่ไหลผ่านอำเภอต่างๆในจังหวัดอุบลราชธานีนั้น มีชุมชนอาศัยอยู่ตามริมโขงหรือใกล้กับริมโขง ซึ่งชุมชนดังกล่าวได้พึ่งพาอาศัยทรัพยากรธรรมชาติจากแม่น้ำโขง ป่าไม้ริมโขง ซึ่งเป็นทุนทางธรรมชาติของชุมชน และเกิดเป็นวิถีชีวิตชุมชนเฉพาะถิ่นขึ้นมา ทั้งนี้แม่น้ำโขงเป็นพื้นที่ชุ่มน้ำที่มีความสำคัญระดับนานาชาติและมีชื่อเสียงทางด้านความหลากหลายชนิดของพันธุ์ปลามากที่สุดแห่งหนึ่งของโลก (BRT, 2004) อย่างไรก็ตามการสูญเสียพื้นที่ป่าไม้บริเวณเชิงเขาทำให้สูญเสียสารอินทรีย์และทำให้น้ำมีอุณหภูมิสูงมากขึ้นไป รวมไปถึงผลกระทบจากสารเคมีทางการเกษตรที่ใช้เกินขนาด การจับปลาที่เกินขนาดที่แหล่งน้ำจะรองรับได้ เป็นสาเหตุให้ปริมาณปลาในแม่น้ำโขงลดจำนวนลงอย่างรวดเร็วในช่วงไม่กี่ทศวรรษที่ผ่านมา ก่อให้เกิดผลกระทบต่อชาวบ้านทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สุขภาพและสังคมของชาวบ้านที่อาศัยอยู่ตามริมน้ำ โดยเฉพาะที่ต้องพึ่งพาผลผลิตที่ได้จากธรรมชาติ

ปัจจุบันข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพระดับท้องถิ่นกำลังสูญหายไป เพราะปราศจากระบบการจัดเก็บข้อมูล และ ขาดวิธีการถ่ายทอดที่เหมาะสมกับยุคสมัย(BRT, 2005) ดังนั้นการวิจัยเพื่อสำรวจความหลากหลายทางชีวภาพและวิถีชีวิตชุมชนในกลุ่มน้ำโขงช่วงที่ไหลผ่านจังหวัดอุบลราชธานี จึงเป็นการศึกษาระบบนิเวศเชิงพื้นที่ ที่นักวิจัยร่วมกับผู้ช่วยวิจัยในชุมชนจะร่วมมือกันในการศึกษาระบบนิเวศ ชนิดพันธุ์ การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ อันจะนำไปสู่คลังข้อมูลความหลากหลายทางชีวภาพระดับท้องถิ่น(Local Biodiversity Information: LBI) ซึ่งจะเป็นแหล่งความรู้ที่เกิดจากการบูรณาการองค์ความรู้ของท้องถิ่น ภูมิปัญญาชาวบ้าน เข้ากับองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ เพื่อการอนุรักษ์ การใช้ประโยชน์ และการสร้างมูลค่าเพิ่มของทรัพยากรต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับระบบนิเวศ ชนิดของพันธุ์ปลา พรรณไม้(ที่ใช้เป็นพืชอาหารและที่ใช้เป็นพืชสมุนไพร)และชนิดของเห็ดป่าที่รับประทานได้ ตามแนวลุ่มน้ำโขงในเขตอำเภอเขมราฐ อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

2. เพื่อศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของชนิดพันธุ์ปลา ชนิดของพรรณไม้(พืชที่ใช้เป็นอาหารและพืชสมัน ไพร)และเห็ดป่า ที่สัมพันธ์อยู่กับระบบนิเวศต่างๆในกลุ่มน้ำโขง

3. เพื่อศึกษาวิถีชีวิตชุมชน สังคมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ทรัพยากรชีวภาพและการประเมินคุณค่าทางเศรษฐกิจของพันธุ์ปลาในกลุ่มน้ำโขง

4. เพื่อพัฒนานักวิจัยและผู้ช่วยวิจัยที่เป็นปราชญ์ชาวบ้านด้านกระบวนการเรียนรู้ และทักษะกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และสร้างเครือข่ายนักวิจัยในชุมชนเพื่อการดูแลรักษาและการนำมาใช้ประโยชน์ของทรัพยากรชีวภาพอย่างยั่งยืน

ขอบเขตของโครงการวิจัย

งานวิจัยนี้มีเป้าหมายเพื่อการศึกษาความหลากหลายทางชีวภาพของชนิดพันธุ์ปลา ชนิดพันธุ์ไม้(ที่ใช้เป็นพืชอาหารและพืชสมัน ไพร)และเห็ดป่า ที่สัมพันธ์อยู่กับระบบนิเวศต่างๆที่เป็นลำน้ำโขง ป่าเต็งรังในเขตพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ตลอดแนวลำน้ำโขงที่ไหลผ่านเขตอำเภอเขมราฐ อำเภอโพธิ์ไทร อำเภอศรีเมืองใหม่ และอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ และหน่วยงานที่นำผลการวิจัย ไปใช้ประโยชน์

1. ได้ข้อมูลทรัพยากรชีวภาพต่างๆ ได้แก่ พันธุ์ปลา พรรณไม้(พืชที่ใช้เป็นอาหาร และพืชสมัน ไพร) และชนิดของเห็ดป่า ในระบบนิเวศต่างๆของกลุ่มน้ำโขง อันเป็นทรัพยากรทุนทางธรรมชาติ(natural capital)ของชุมชนและของประเทศ

2. ได้ข้อมูลความสัมพันธ์ของทรัพยากรชีวภาพกับระบบนิเวศ และความเกี่ยวข้องของความหลากหลายทางชีวภาพกับวิถีชีวิตชุมชนในด้านต่างๆ รวมถึงมูลค่าทางเศรษฐกิจของทรัพยากรปลาในกลุ่มน้ำโขงด้วย

3. ได้เครือข่ายนักวิจัยชุมชนตามลุ่มน้ำโขง เพื่อสร้างความแข็งแกร่งด้านการเรียนรู้ การอนุรักษ์และการนำมาใช้ประโยชน์หรือการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับทรัพยากรชีวภาพเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้นต่อไป

4. ได้เผยแพร่ผลงานวิจัยในวารสารวิชาการ และได้ฐานข้อมูลทรัพยากรท้องถิ่นเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยต่อไป